

INDUSTRIJA NAFTE, DERIVATA NAFTE I GASA

1,00

PREGLED REALIZACIJE PREPORUKA BK

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Uvesti markiranje derivata koji se prodaju plovilima u domaćem saobraćaju.	2021			√
Ponovo uvesti refakciju akcize na gorivo koje se koristi u domaćem vodnom saobraćaju.	2021			√
Primeniti opštu stopu PDV-a od 20% na potrošnju CNG-a i uvesti adekvatni nivo akciznog oporezivanja, radi eliminisanja efekata povlašćenog tretmana CNG-a u odnosu na ostala pogonska goriva.	2021			√
Smanjiti nivo akciznog oporezivanja za TNG u cilju povećanja potrošnje ovog derivata.	2021			√
Zaključiti bilateralne sporazume o pravu transportera na povraćaj PDV-a na gorivo kupljeno u Srbiji sa Bugarskom, Turskom, Grčkom, Severnom Makedonijom i Crnom Gorom, kao i sa ostalim zemljama čiji kamioni koriste Srbiju kao tranzitnu zemlju.	2021			√

STANJE

U 2021. godini nastavlja se trend rasta cene sirove nafte, kao rezultat smanjenja negativnih efekata epidemije COVID-19 i ubrzanja privrednih aktivnosti na globalnom nivou. Cena sirove nafte Brent je u 2021. godini beležila uzlazan trend, podstaknuta širim obuhvatom vakcinacije, a samim tim i povećanom potražnjom za naftnim derivatima usled ukidanja vanrednih mera i restrikcija kretanja, da bi u oktobru dostigla svoj maksimum od 85,53 USD/bbl za 2021. godinu. Usledio je neznatan pad cene da bi nakon toga cena nastavila sa rastom, posebno ubrzanim od početka sukoba u Ukrajini, dostignuvši iznose od 127,98 početkom marta i 122,01 USD/bbl početkom juna 2022. godine. Prosek cene u 2021. godini iznosio je 70,68 USD/bbl, što je za 28,72 USD/bbl ili 68% više od prosečne cene u 2020. godini. Prosek za prvih 6 meseci 2022. godine za naftu tipa Brent iznosi 107,9 USD/bbl, što je za 53% više od proseka za 2021. i 2.5 puta veća cena nego 2020. godine.

Globalni porast cena nafte uticao je i na prilike na domaćem tržištu. Energetska kriza u svetu kao i globalni poremećaj na tržištu naftnih derivata rezultirali su donošenjem Uredbe o ograničenju visine cena derivata nafte (Uredba). Vlada Republike Srbije je 10. februara 2022. godine, kako bi se sprečili veći poremećaji na tom tržištu i očuvao životni standard građana na mesec dana fiksirala cene benzina i dizela, a od 11. marta počela je primena Pravilnika o obračunu prosečne veleprodajne cena derivata nafte EVRO DIZEL i EVRO PREMIJUM BMB 95 i izmenjena je Uredba, a kojom je predviđeno da se

cena derivata usklađuje na nedeljnom nivou. Važno je napomenuti da je usled ograničenja cena naftnih derivata nastao rast prodaje istih u pograničnim područjima, imajući u vidu da su cene u većini zemalja u okruženju veće u odnosu na Republiku Srbiju, a što je u prethodnom periodu bio obrnuti trend. Takođe, usled ograničavanja cena evro dizela za poljoprivredna gazdinstva od 179 RSD po litru na benzinskim stanicama u skladu sa usvojenom Uredbom, što je znatno ispod propisanih cena u maloprodaji, primetan je visok rast kupovine navedenog derivata od strane poljoprivrednih proizvođača u 2022. godini u odnosu na prethodni period, a što posledično otvara pitanje da li su derivati za poljoprivredu namenski korišćeni. Pošto nije ustanovljena kontrola da li se dizel gorivo zaista koristi za potrebe poljoprivrede, a u prva dva meseca nije postojalo nikakvo ograničenje u kupovini, na tržištu postoje indicije nenamenskog korišćenja povlašćene cene za poljoprivredna gazdinstva, što takođe dovodi u pitanje adekvatnost mehanizama za sprovođenje povlašćene cene za poljoprivredna gazdinstva.

Pored ograničenja cena naftnih derivata, Vlada Republike Srbije je paralelno donela i Odluku o privremenom smanjenju iznosa akciza na derivate nafte kako bi dodatno uticala na smanjenje iznosa cena derivata u zemlji. Odlukom su najpre akcize bile umanjene 20%, a procenat smanjenja je u pojedinim periodima bio i -15 i -10%. Poslednja mera koja je doneta je zabrana izvoza evrodizela, čime su raspoložive količine na domaćem tržištu povećale za oko 30.000 t mesečno.

Tokom 2022. godine u više navrata Uredbom su utvrđivane cene koje nisu pokrivale troškove uvoza, tako da je maja uvoz bio manji za oko 53% nego maja prošle godine, juna čak za 70% i jula 64% u odnosu na isti mesec 2021. godine. Na raspoloživost robe iz uvoza uticale su i mere koje su preduzimale Vlade zemalja u regionu iz kojih veći deo uvoza u Srbiju stiže u uobičajenim okolnostima, kao i planski i neplanski remontni rafinerija, logistička ograničenja, nizak vodostaj Dunava, ali i racionalizacija količina uvoznika koji su uvoz sa negativnom maržom zamenili malom, ali zagarantovanom maržom u nabavci sa domaćeg tržišta. Istakli bismo i da su državni organi u Srbiji, na inicijativu privrednih subjekata i u cilju prevazilaženja dela logističkih ograničenja, dozvolili pristajanje brodova sa stranom zastavom u lukama u Srbiji u rečnom transportu, kako bi se olakšao uvoz i transport naftnih derivata u zemlju. Svi navedeni faktori su uticali na promene u strukturi snabdevanja tržišta.

Svi od uvoznika, veleprodavaca, maloprodavaca i potrošača u kategoriji pravnih lica, u distributivnom lancu koji se oslanjao na uvoz evrodizela su se našli u teškoj situaciji i sa manje ili više uspeha su bili primorani da se prilagođavaju novonastalim okolnostima. Mere koje je Vlada donela u cilju ublažavanja uticaja globalne energetske krize, traju veći deo 2022. godine i s obzirom da su izgubile karakter privremenih, trebalo bi ih što pre prilagoditi novim uslovima poslovanja, kako bi se očuvala struktura tržišta nafte i derivata nafte, a u cilju povećanja sigurnosti snabdevanja.

Takođe, usled naglog skoka cene prirodnog gasa usvojena je i Uredba o privremenoj meri ograničavanja cene gasa i nadoknadi razlike u ceni prirodnog gasa nabavljenog iz uvoza ili proizvedenog u Srbiji u slučaju poremećaja na tržištu prirodnog gasa.

Prema podacima Agencije za energetiku Republike Srbije, ukupna potrošnja sirove nafte i poluproizvoda iz domaće proizvodnje, uvoza i zaliha u 2021. godini je bila oko 3,945 miliona tona, što je za 9% više nego 2020. godine. U 2021. godini proizvedeno je oko 0,817 miliona tona sirove nafte (20,7% od ukupne potrošnje), a 3,128 miliona tona (79,3%) je obezbeđeno iz uvoza.

Ukupna potrošnja motornih goriva u 2021. godini bila je oko 2,6 miliona tona, što je za 10,8% više nego u prethodnoj 2020. godini. U strukturi potrošnje motornih goriva, benzini su učestvovali sa 17,1%, gasna ulja sa 77,6%, a TNG – autogas sa 5,3%. Ukupna potrošnja benzina je povećana za 11,6%,

u odnosu na 2020. godinu, potrošnja gasnog ulja evro dizel je veća za 11,9%, dok je gasno ulje 0,1 povučeno sa tržišta. Potrošnja ekstra lakog evro L gasnog ulja veća je za 21,7%, dok je potrošnja tečnih naftnih gasova, uključujući i autogas, manja za 4,4%.

Ukupna godišnja proizvodnja prirodnog gasa, isporučena u transportni distributivni sistem u 2021. godini bila je 226 miliona m³, što je manje za 14,7% od proizvodnje u prethodnoj godini. U 2021. godini je iz uvoza, domaće proizvodnje i podzemnog skladišta za potrošnju bilo raspoloživo ukupno 3.105 miliona m³, a potrošeno je 2.853 miliona m³ prirodnog gasa, za 14,9% više nego u 2020. godini. Najveći deo prirodnog gasa je obezbeđen uvozom iz Ruske Federacije u iznosu od 2.294 miliona m³, dok je domaća proizvodnja od 226 miliona m³ pokrila samo 7,9% potreba.

POBOLJŠANJA

Usvajanjem novih zakona u aprilu 2021. godine od strane Narodne skupštine Republike Srbije (četiri zakona iz oblasti rudarstva i energetike, od toga dva nova zakona - Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije (OIE) i Zakon o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije, kao i izmene i dopune dva postojeća zakona - Zakona o energetici i Zakona o rudarstvu i geološkim istraživanjima) ustanovljen je novi i poboljšani pravni okvir.

Novi pravni okvir omogućuje usaglašavanje sa ključnim ciljevima EU u oblasti energetike i zaštite životne sredine, kao i usmeravanje Srbije u pravcu dekarbonizacije energetskeg sektora.

Zakonom o korišćenju obnovljivih izvora energije povećaće se učešće OIE u ukupno proizvedenoj energiji, doprineće se očuvanju životne sredine i smanjenju troškova građana.

Zakonom o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije reguliše se ostvarivanje uštede energije i doprinosi održivom korišćenju prirodnih resursa.

Zakonom o energetici obezbeđuje se sigurnost isporuke i snabdevanja energijom, dok će se Zakonom o rudarstvu i geološkim istraživanjima stvoriti uslovi za efikasnije i održivo upravljanje mineralnim i drugim geološkim resursima Srbije, kao i povećanje investicija u geološka istraživanja i rudarstvo.

Sa aspekta energetske sigurnosti, stvoreni su uslovi za podizanje nivoa iste a kroz obavezu formiranja operativnih rezervi i definisanje vrsta derivata nafte koje određeni energetski subjekti treba da drže.

PREOSTALI PROBLEMI

Cenovno regulisanje trgovine naftnim derivatima u 2022. godini dovelo je do značajnog smanjenja profitabilnosti uvoznika i veletrgovaca naftnih derivata, oslonjenih na uvoz, kao i maloprodavaca, a posebno kod kompanija sa malim brojem benzinskih stanica. Posledično, kontrola cena na duži rok smanjuje investicionu privlačnost u sektoru nafte i gasa u Republici Srbiji, i može dovesti do smanjenja broja benzinskih stanica.

Intenzivna kontrola nelegalne trgovine naftnim derivatima u zemlji se održava u kontinuitetu. Istu je neophodno zadržati u cilju preventivnog smanjenja obima sive ekonomije. S tim u vezi, potreban je dodatni nadzor u vezi kontrole snabdevanja brodskim gorivom plovila u domaćem saobraćaju.

Visok nivo akciza na tečni naftni gas TNG, koji je i među najvišim u regionu, destimuliše korišćenje ovog ekološkog derivata, rezultujući konstantnim padom potrošnje na godišnjem nivou.

Nedostatak akciza i niža poreska stopa od 10% za promet komprimovanog naftnog gasa CNG sa druge strane čini promet CNG-a konkurentnijim u odnosu na ostala

pogonska goriva.

U međunarodnom putničkom i teretnom drumskom transportu, vozila ne kupuju gorivo u Srbiji, dok je sa druge strane sve veći broj domaćih prevoznika koji kupuju gorivo van Srbije usled povoljnije poreske politike u zemljama regiona.

Sistematska kontrola naftnih derivata uvezenih radi reeksporta i dalje nije uspostavljena.

Nova regulativa o proizvodnji i trgovini eksploziva i drugim opasnim materijama i dalje nije usvojena.

Usled znatno niže cene evro dizela za poljoprivredna gazdinstva i posledičnog rasta prodaje, a imajući u vidu da ne postoji količinsko ograničenje za kupovinu od strane poljoprivrednika kao što je bio slučaj u sistemu subvencionisanja nabavke goriva za poljoprivrednu proizvodnju u prethodnim godinama, otvara se mogućnost za nenamensku nabavku i korišćenje evro dizela.

Ograničenja maloprodajnih cena naftnih derivata, pre svega tokom 2. kvartala 2022. godine kada su se cene nalazile na nivoima ispod referentnih međunarodnih tržišta, kao i fiksiranje cene za poljoprivredna gazdinstva na nivoima daleko ispod tržišnih, dovela su do pada konkurentnosti jednog dela naftnih kompanija u određenim segmentima poslovanja, što je za posledicu dovelo do značajnih promena tržišnih udela naftnih kompanija.

PREPORUKE SAVETA

- Ukinuti Uredbu o ograničenju visine cena derivata nafte.
- Uvesti markiranje derivata koji se prodaju plovilima u domaćem saobraćaju.
- Ponovo uvesti refakciju akcize na gorivo koje se koristi u domaćem vodnom saobraćaju.
- Smanjiti nivo akciznog oporezivanja za TNG u cilju povećanja potrošnje ovog derivata.
- Primeniti opštu stopu PDV-a od 20% na potrošnju CNG-a i uvesti adekvatni nivo akciznog oporezivanja, radi eliminisanja efekata povlašćenog tretmana CNG-a u odnosu na ostala pogonska goriva.
- Zaključiti bilateralne sporazume o pravu transportera na povraćaj PDV-a na gorivo kupljeno u Srbiji sa Bugarskom,

Turskom, Grčkom, Severnom Makedonijom i Crnom Gorom, kao i sa ostalim zemljama čiji kamioni koriste Srbiju kao tranzitnu zemlju.

- Unaprediti sistem podrške državnih organa poljoprivrednim gazdinstvima u nabavci derivata kroz ponovno uspostavljanje sistema subvencija za nabavku naftnih derivata po hektaru uz unapređenje baze podataka. Sistem podrške odrediti na tržišnim principima kroz raspravu sa učešćem zainteresovanih nadležnih državnih organa, predstavnika poljoprivrednih gazdinstava kao i naftnih kompanija, a sve u cilju iznalaženja adekvatnog rešenja za sve aktere.